

S:t Eriks källa och bron över till kvarnen i Uppsala. Oljemålning från mitten av 1800-talet signerad Berggren. Tillhör Upplandsmuseet. Foto Bengt Backlund.

Brobyggaren Carl von Linné

KARIN MANNBERG WRETIN

Vetenskapsmannen och forskaren Carl von Linné byggde broar mellan olika naturvetenskapliga discipliner, medicin, botanik, zoologi, mineralogi m.fl. Linné byggde också i bokstavig mening broar, åtminstone en – kvarnbron som leder ner till Upplandsmuseet, inrymt i den gamla Akademikvarnen, som varit i universitetets ägo sedan 1647, då drottning Kristina överlät inkomsterna från den lukrativa kvarnrörelsen till universitetet.

Kvarnbron är Uppsalas äldsta bevarade bro. Den slogs 1759 under Carl von Linnés rektorstid vid universitetet. Den anspråkslösa slutstenen i brovalvet nedströms med Linnés namn och årtal påminner om detta.

Vid mitten av 1700-talet pågick en febril byggnadsverksamhet i Uppsala. Den stora, förödande branden 1702 hade lagt staden i spillror, nu byggdes den upp igen och fick en gestaltning som det anstod en stad av Uppsalas dignitet och ryktbarhet. Pålverket längs Fyrisån, som hade förstörts i branden ersattes av stenskodda åkanter och kajer. En viktig åtgärd också för att förhindra de årliga översvämningarna. Broarna över ån ersattes likaså av

gedigna stenkonstruktioner enligt dåtida gängse modell, välvda i ett eller flera spann, kallmurade av noggrant utvald natursten utan bindande bruk. Ett grannliga arbete, som krävde stor yrkesskicklighet.

Akademikvarnen, som gav universitetet goda och stabila inkomster återuppfördes också under den här tiden och bron, som förband Kvarnholmen med västra åsidan fick formen av en envalvsbro av tuktad natursten med rundbågig något asymmetrisk valvform. Det kallmurade brospannet förstärktes av några kraftiga ankarjärn.

När kvarnbron stod färdig 1759 erbjöd den en stabil och representativ nerfart till kvarnen. Brobanan var svagt välvd och längre än vad vi kan se idag eftersom stödmurar och förhöjd gatunivå liksom tillbyggnaden av ångmaskinhuset 1870 på Akademikvarnens västra sida kommit att dölja och bygga in brons fästen.

Linné utsågs till universitetets rektor 1750, en befattning som han kom att inneha till 1772. I kvarnbrons konstruktion på södra sidan finns den kilformade minnes-

Kvarnbron från söder. Foto Bengt Backlund.

stenen med följande inskription infogad (till höger).

Tolkad lyder texten: *Carl Linnaeus*
Linné adlades och fick namnet von Linné
först i början av 1760-talet.

O EQ (Ordinis Eques)

Förkortningen talar om att Linné var
riddare av Nordstjärneorden. En utnäm-

C LINAE O EQ
A R

MDCCLIX

Minnesstenen i brovalvet nedströms. Foto Bengt Backlund.

ning, som han var mycket stolt över och gärna ville framhålla. Nordstjärneorden instiftades 1748 på förslag av rikets ständer samtidigt som Serafimerorden och Svärdsorden och kunde tilldelas förtjänstfulla medborgare som belöning för vetenskapliga insatser eller långvarig ämbets- eller tjänstemannagärning. Linné tillde-

lades utmärkelsen redan 1753.

A R (Academiae Rector)

Linné var således universitetets rektor då kvarnbron stod färdig.

MDCCLIX

Årtalet 1759 uttryckt med latinska bokstäver.

Kvarnbron från norr. Foto Bengt Backlund.

I brovalvet på den motsatta sidan, något snett placerad finns ytterligare en minnesten infogad. En rödaktig sten med knapphändig inskription, som uttolkad emellertid kan ge de mest upplysande informationer om enskilda personer och akademiska intriger i Uppsala under Linnés ledarskap. Här står:

Peter Julin.

Julin adlades sedermera Julinskiöld.

A Q (*Academiae Quaestor*)

1759

P JULIN
A Q

1759

Peter Julin, född 1709, var under kvarnbrons tillkomsttid universitetets räntmästare, dvs handhade och ansvarade för universitetets räkenskaper och ekonomi. En befattning som han, enligt Linnés egen beskrivning hade tillskansat sig genom ränker och med tveksamma metoder.

Nemesis Divina (Den gudomliga vederjällningen) är titeln på ett av Linnés mest kända verk. Det innehåller en lång rad mycket personliga och avslöjande anteckningar om olika livsöden, vilka som gemensam nämnare har att begångna försyndelser straffar sig redan under jordelivet. Ofta tecknas porträtten av samtida, Linné närstående personer. Linné tillägnade manuskriptet sin son med en slags sedelärande avsikt och ville inte att materialet skulle publiceras utan hållas hemligt med tanke på dess ömtåliga och för namngivna personer ibland skandaliserande natur.

I Nemesis Divina ger Linné sin syn på Julin.

Peter Julin var systerson till ärkebiskopen och i tjänst hos den dåvarande ränt-

Julins minnessten på norra sidan av koarnbron. Den ursprungliga kallmurade bron har senare fogats med cementbruk. Foto Bengt Backlund.

mästaren vid universitetet. Under oklara former avsattes denne och Julin intog hans plats. Linné skriver att Julin blev en "ståtelig" räntmästare, som byggde upp hela akademien på ett glansfullt sätt. Han blev en förmögen man, ärvde gods och gårdar, byggde sig ett palats i staden, levde flott, hade professorslön och dessutom avkastningen av "hvar 7:e tunna af qvarnen". Hans anseende var högt, han var väl sedd av hela konsistoriet och anförtröddes förbehållslöst ett ekonomiskt ansvar även utanför akademins ramar.

Linné säger också att "Malicen sade, att han ägde fru Rosensten till hälften med sin man, ty han war ogift och spisade där"

Så småningom brister dock allt, det börjar "luta" för Julin och han begärs i konkurs med vådliga konsekvenser för alla som anförtrött honom ett ekonomiskt ansvar.

Julin dör 1768 av matthet, sjukdom och grämselse, "Och alla på honom woro förbittrade" En gudomlig vedergällning, enligt Linné!

Idag är kvarnbrons ursprungliga utseende något förändrat. Den tidigare kallmurade brokonstruktionen har fogats med cement, brobanan har planats ut, byggts på något och belagts med kullersten och huggen gatsten av olika storlek. Skillnaden mellan gammalt och nytt är dock fortfarande mycket tydlig.

Källor och litteratur

Annerstedt, C. 1913. *Uppsala universitets historia*.

Tredje delen 1719–1792. Uppsala och Stockholm.

Harnesk, H. 2006. *Linné i Uppsala*. Uppsala.

Harnesk, H. och Oscarsson, U. 1995. *Uppsala*.

Från liten medeltidsstad till Sveriges fjärde stad. Uppsala.

Inventering av stenvalvsbroar i Uppsala kommun 2005. Upplandsmuseets arkiv. Opubl.

Linné, C. von. *Nemesis Divina*. 1968. Utg. av Malmeström, E. och Fredbärj, T. Stockholm.

Sundquist, N. 1959. Kongl. Academiens Qvarn i Uppsala. Dess läge och dess miljö och några drag ur dess historia. *Årsboken Uppland*.

Åkerman, R. 2000. *Uppsalas broar: historik, data, teknik*. Uppsala.

Karin Mannberg Wretin är 1:e antikvarie och chef för Upplandsmuseets kulturmiljöavdelning.